

ABRINDO PORTAS NO RURAL. Comarca de Verín (Ourense).

---

*Tamara Balboa García (Traballadora Social).
Ana María López Pérez
Andrea Rodríguez Rodríguez
Cindy Manso Lanero. Sara Salgado Pérez*

RESUMO:

O Centro de Desenvolvemento Rural Portas Abertas leva a cabo un programa integral de intervención no medio rural a través do cal traballa coa comunidade en procesos de desenvolvemento integral e sostible, en coordinación con outros axentes sociais do territorio para xerar mellores condicións de vida da poboación rural e do seu medio; co fin último de crear un mediorural desenvolto sostible, económica, social, cultural e humanamente.

PALABRAS CHAVE:

Desenvolvemento, sustentable, comunidade, benestar.

RESUMEN:

El Centro de Desarrollo Rural Portas Abertas lleva a cabo un programa integral de Intervención en el medio rural a través de cual trabaja en procesos de desarrollo integral y sostenible en coordinación con otros agentes sociales del territorio para generar las mejores condiciones de vida de la población rural y de su medio; con el fin último de crear un medio rural desarrollado sostenible, económica, social, cultural y humanamente.

PALABRAS CLAVE:

Desarrollo, sostenible, comunidad, bienestar.

ABSTRACT:

The centre for rural development Portas Abertas is carrying out a comprehensive programme of intervention in the rural environment. It works with the community in providing comprehensive and sustainable development processes in co-ordination with other local agencies to generate better living conditions for the rural population and environment. With the final

aim of creating a rural environment which is sustainable and economically, socially, culturally and humanly developed.

KEYWORDS:

Development, sustainable, community, welfare.

INTRODUCCIÓN:

Portas Abertas xurdiu dunha charla informal dun grupo de persoas que xa nas décadas dos setenta comezaron a facer labores de desenvolvemento comunitario (acondicionamentos das aldeas, educación,...) e pouco a pouco foi xurdindo a necesidade de constituírse en asociación, sendo a todos os efectos unha ONG. No seu camiño foi entrando en contacto con outros grupos que traballaban en outras zonas de España e de ahí xurdiu a posibilidade de integrarse en COCEDER (Confederación de Centros de Desenvolvemento Rural).

Non é unha novidade falar de que o medio rural galego estase despoado a un paso acelerado, fundamentalmente, nas provincias de Lugo e Ourense. A Comarca de Verín non é allea a esta problemática so é preciso mirar os datos de poboación do IGE dos últimos anos e podemos comprobar a perda de habitantes e o avellentamento. Isto leva consigo que nos formulemos se en dez ou vinte anos vista seguiremos mantendo moitas das nosas aldeas, tamén trae como consecuencia unha forte perda de servizos de todo tipo: sanitarios, educativos, sociais,... para a poboación que aínda se mantén.

Esta realidade, como Ben comentamos, é extensible a toda a Provincia de Ourense, hai outras zonas que están faltas de recursos, educativos, formativos,... e nas cales a poboación en situación ou risco de exclusión social se ve practicamente sen posibilidades, así, no ano 2014, traspasamos os límites xeográficos da Comarca e en cooperación cos equipos de Inserción Socio-laboral da Consellería de Traballo e Benestar levamos a cabo actuacións formativas en Celanova ena Rúa.

Este é o contexto no que traballa o Centro de Desenvolvemento Rural Portas e o que marca un pouco as peculiaridades do noso traballo no día a día, os nosos proxectos e actividades nunca teñen un gran número de participantes, xa que fundamentalmente buscamos a proximidade, ofertar actividades e servizos no medio no que viven as persoas, ós cales de outro modo non poderían acceder. Isto fai que simultaneamente unha mesma actividade sexa executada en diferentes aldeas.

Todas as nosas actuacións, nas diferentes áreas, social, económica, formativa- educativa, cultural, agrupámolas no que chamamos un Programa Integral de Intervención no Medio Rural que ten como finalidade conseguir unha atención prioritaria daqueles colectivos máis desfavorecidos mediante

o impulso e a realización dun amplo número de actividades, dende o ámbito medioambiental ata o socioeducativo. Ben sexa traballando con colectivos diferenciados, nenos/as, mozos/as, desempregados, maiores, mulleres,...ou dun modo interxeracional, ofertando a poboación coñecementos relacionados co medio rural no que viven e servizos que melloren a súa calidade de vida. Para iso contamos cun equipo de profesionais que varia ó longo do ano, pero case sempre dun perfil social (traballadores/as sociais, educadores/as, mestres/as, psicólogos/as,...).

Como non podería ser doutro modo buscamos sempre a posta en valor eo aproveitamento dos recursos do medio e o fortalecemento das capacidades das persoas para saír daquelas situacións de exclusión ou vulnerabilidade nas que se atopan, esta é a nosa filosofía de traballo.

OBXECTIVOS

- Ser foco de iniciativas tendentes a impulsar e canalizar accións conxuntas coas Administracións Públicas e outras entidades para a promoción social, educativa económica do medio rural.
- Traballar con colectivos especialmente desfavorecidos para propiciar o seu desenvolvemento persoal e unha mellor calidade de vida.
- Impulsar a participación e o desenvolvemento de todos os membros da comunidade: infancia, xuventude, homes e mulleres, maiores, persoas con capacidades distintas e outros colectivos en situación de exclusión social.
- Promover recursos e equipamentos sociais que posibilitan a atención dos diferentes colectivos na Comarca.

PERSOAS DESTINATARIAS

As persoas destinatarias das actuacións enmarcadas no programa integral de intervención no medio rural son a poboación rural desfavorecida da Comarcade Verín: persoas maiores e/ou dependentes, mulleres, mozos/as con escasa formación, persoas desempregadas, persoas con capacidades distintas, nenos/as, inmigrantes, minorías étnicas,... e en xeral calquera outro colectivo en situación ou risco de exclusión.

METODOLOXÍA

A metodoloxía que se aborda neste proxecto busca en todas as actividades a máxima implicación, desenvolvemento e autonomía dos/as destinatarios/as do mesmo. Así mesmo, intentámonos adaptar a todas as situacións individuais e ás incidencias ou imprevistos que poidan xurdir.

Intentamos fomentar ó máximo a implicación da poboación do medio rural ó longo do proceso, así como das entidades nas cales traballamos en rede, que nos axudan na elaboración dun diagnóstico axustado a realidade, na execución das intervencións e no desenvolvemento das fases avaliativas.

Na maioría das actividades coordinámonos coas Administracións locais, fundamentalmente cos Departamentos de Servizos Sociais, así como outras entidades da Comarca e de fora.

Dun xeito xeral, os proxectos que se levan a cabo seguen estas fases:

- Recollida da información: mediante observación directa, documentación, contacto coa poboación do medio rural e con outras entidades sociais da Comarca e profesionais.
- Diagnóstico: elaborado polas profesionais do CDR, contando coa colaboración de outros/as profesionais de diversas áreas que levan a cabo a súa intervención na Comarca.
- Planificación: elaborando un programa xeral, con diferentes actuacións e actividades. Asignando responsabilidades en función do perfil entre o equipo profesional da entidade.
- Execución: lévese a cabo o proxecto, é unha fase aberta a modificacións en función de novas necesidades, de non acadar obxectivos, etc.
- Avaliación: proceso continuo o longo do proxecto que empeza na fase de diagnóstico, logo faise unha avaliación continua durante a fase de execución e por último valórase unha vez terminadas as actividades dun xeito global, tanto cuantitativa como cualitativamente.

Así mesmo, non nos esquecemos da valoración propia dos destinatarios/as sobre as actividades realizadas, así como de realizar unha avaliación das propias traballadoras.

Para cada unha das actividades lévese a cabo unha metodoloxía específica atendendo ao colectivo co que se traballa, o seu número, os seus intereses e motivacións... adaptándoas o máximo posible a estes criterios e seguindo un esquema similar ó anterior.

DESCRIPCIÓN

O programa integral abrangue un amplo número de actividades:

- Información, orientación e asesoramento á poboación do medio rural sobre temas do seu interese: educación, formación, orientación laboral, busca de emprego, emprendemento e autoemprego, ocio e tempo libre, ...

- Educación compensatoria con menores do medio rural a través de diversas actividades socioeducativas: reforzo e apoio escolar, pintura, xadrez, novas tecnoloxías...
- Conciliación da vida laboral e familiar en períodos vacacionais facilitando os pais e nais o seu acceso a inserción laboral, a mellora da súa formación, etc.
- Terapia ocupacional con persoas maiores afectadas por Alzheimer e outras demencias e coas súas familias no fogar, xa que creemos que todo se aprende e se adestra, por iso traballamos na estimulación, nun sentido amplo, dos sentidos, no plano físico, no afecto, na área cognitiva e na estimulación para seguir vivindo. O mesmo tempo, buscamos prestar apoio os/as cuidadores/as para que comprendan as enfermidades e as distintas etapas ou procesos polas que vai pasar o seu familiar.
- Talleres de mellora da psicomotricidade, memoria, estimulación cognitiva e envellecemento activo con persoas maiores indiferentes aldeas.
- Formación básica: alfabetización e alfabetización dixital.
- Formación no idioma con persoas de orixe inmigrante. Esta actividade nestes momentos levámola a cabo en Vilardecervos, unha pequena aldea do concello de Vilardevós, na que viven familias marroquinas e que teñen un total descoñecemento do idioma o que impide a súa inserción sociolaboral e tamén no CEIP Amaro Refoxo de Verín, no cal ten unha dobre finalidade, por un lado a formación de un grupo de nais de nenos/as inmigrantes e polo outro favorecer a súa participación navi-daescolar.
- Formación ocupacional, prelaboral,...: todos os anos se imparten numerosas actividades formativas en función das necesidades, intereses, posibilidades de inserción laboral,... Así, durante o ano 2014, impartimos cursos de «Operacións básicas de bar», «Operacións básicas para o mantemento de xardíns, parques e zonas verdes», «Fabricación de mobles de cartón», «Traballador agrícola da vide», «Actividades de educación no ocio e no tempo libre infantil e xuvenil» e «Inserción sociolaboral a través da recuperación de variedades tradicionais en viticultura».
- Atención a situación de emerxencia no medio rural, mediante esta actividade mantemos un servizo de cobertura das necesidades básicas: alimentación, educación, hixiene, vestido,... Así como, un servizo de calor e café para aquelas persoas sen teito de Verín ou para persoas con enfermidades mentais que carecen de apoio familiar. Durante o verán de 2014, co apoio da Fundación Educo, prestamos un servizo de becas comedor a través do cal ofrecemos unha comida

completa ao día xunto con actividades socioeducativas para un total de 14 nenos/as.

- Traballo individualizado con persoas con capacidades distintas dende o centro de Interpretación do Contrabando, ven sexa nun plano máis lúdico ou nun plano máis formativo e terapéutico.
- Desenvolvemento sostible e medioambiental, sensibilizando acerca da importancia da conservación e mellora das paraxes naturais cas que conta o medio rural, defendendo as boas prácticas agrarias e gandeiras, involucrando ós máis cativos no coidado do medio, ...
- Voluntariado, fomentamos a participación da cidadanía a través do voluntariado nas distintas actividades que levamos a cabo, así a través da súa implicación puxéronse en marcha actividades como xadrez, pintura,... realízanse actividades medioambientais, etc.
- Nun futuro inmediato, esperamos empezar a cultivar un horto cun grupo de persoas inmigrantes e de persoas con capacidades distintas que carecen de terreos en propiedade ou de coñecemento agrícolas para que poidan dispor das súas propias hortalizas e non teñan que depender de axudas de alimentos externas.

COORDINACIÓN E ALIANZAS

Para levar a cabo o programa integral de intervención no medio rural o Centro de Desenvolvemento Rural Portas Abertas traballa en rede con outras entidades sociais da mesma Comarca ou de outras e coas Administracións Públicas, fundamentalmente a través dos servizos sociais e os equipos de Inserción Sociolaboral da Consellería de Traballo e Benestar.

Dende os inicios, no ano 1990, forma parte de COCEDER (Confederación de Centros de Desarrollo Rural) con sede en Valladolid e da cal forman parte outros 22 centros espallados pola xeografía rural española.

Mantemos convenios de colaboración con outras entidades sociais, nestes intres: FEMURO (Federación Provincial de Mulleres Rurais de Ourense), Asociación os Tres Reinos, Asociación para o Desenvolvemento Rural Sostible o Grelo Verde, Fundación Ronsel, Asociación Centro Trama.

Así mesmo, contamos con convenios para acoller a alumnos/as en prácticas da Universidade de Vigo e con tres concellos da Comarca: Vilardevós, Verín e Castrelodo Val.

Actualmente estamos traballando coa Fundación Educo e con outras 52 entidades que traballan coa infancia e adolescencia en España nun proxecto de acción social e na implantación dunha política de protección da infancia.

En estes momentos estamos a piques de asinar un novo convenio coa Fundación Pueblo por Pueblo.

PROMOCIÓN E DIFUSIÓN

De acordo cos momentos que corren, nos que as redes sociais se converteron no vehículo de comunicación máis rápido e actual, dar a coñecer a través delas as boas prácticas e a mellor maneira de espallar o seu coñecemento. A través de compartir, darlle o botón “me gusta”..., www.facebook.com/portasabertas é a ferramenta principal para promocionar e difundir as nosas actuacións, actividades, intervencións, etc., cun sinfín de posibilidades e moitas posibilidades a través da cal darnos a coñecer.

Así mesmo, outras canles a través de web como é o blog www.cdrportasabertas.org e a tradicional cartelería e folletos.

A radio que opera dende Verín é outra canle empregada para difundir as actividades e buscar a participación das persoas, así como os xornais de La Voz de Galicia e A Rexión fanse eco dalgunhas das nosas actuacións.

Non nos esquecemos do boca a boca que tan ben funciona nos lugares pequenos e fai que cada vez sexan máis os que nos coñecen grazas a que as persoas que participan con nos van poñendo en coñecemento de outras o noso labor no medio rural.

E por suposto participamos en seminarios, actividades formativas,... e onde nos chamen para explicar o noso traballo e aportar a nosa visión da situación actual do medio rural.

PARTICIPACIÓN DAS PERSOAS DESTINATARIAS E DA COMUNIDADE

As persoas destinatarias deste proxecto son persoas que nos demandan actuacións determinadas do seu interese, é por eso que son elas mesmas as que detectan necesidades e intentan que estas sexan cubertas dende a nosa entidade. Apoiamos calquera idea que nos resulte interesante para a comunidade proposta por ela mesma: psicomotricidade, manualidades, formación para persoas inmigrantes, técnicas de emprego, actividades para nenos e nenas... valorámolo e poñémolo en marcha.

Tamén se achegan persoas ás nosas oficinas para ofrecer os seus saberes, son persoas con iniciativa, con ganas de facer, de colaborar, de apoiar, que rematan sendo voluntarios/as e realizando aquilo que máis lles gusta: clase de xadrez, clase de pintura, sensibilización medioambiental, etc.

Sinalar ademais que os/as destinatarios/as dos proxectos participan na avaliación das actividades nas que interveñen. É fundamental saber o seu grado de satisfacción para poder mellorar e ofrecer mellores servizos e recursos, adaptándonos as súas suxestións e preferencias.

Atopámonos nun medio onde a comunidade cobra unha relevancia importante, porque é con quen traballamos, a quen temos á man, e a que debe implicarse para a súa mellora, a que debemos impulsar para fomentar a súa participación e apoiar para que se empodere e consiga a súa autonomía e mellore a súa calidade de vida.

RESULTADOS E IMPACTO

Moitas das actividades levadas a cabo, son iniciativas impulsadas e canalizadas conxuntamente coas Administracións Públicas e outras entidades coa finalidade da promoción social, educativa e económica do medio rural. Así, as actuacións de formación ocupacional e prelaboral puxéronse en marcha coa colaboración e coordinación cos equipos de Inclusión Socialaboral de Sarreaus, A Rúa e Celanova, dependentes da Consellería de Traballo e Benestar. As actuacións do servizo de «*Atención a situacións de emerxencia no medio rural*» e as destinadas ás persoas maiores coordináronse cos Servizos Sociais da Comarca, así como as actuacións dirixidas a inmigrantes e minorías étnicas. As becas comedor leváronse a cabo grazas ao apoio da Fundación EDUCO e a colaboración de FEMURO. Para as actividades destinadas a nenos e nenas e mozos contamos coa colaboración dos C.E.I.P. Rodolfo Núñez de Vilardevós e Amaro Refoxo Verín e o C.P.R María Inmaculada de Verín e o C.P.R. Mercedarios de Verín.

Traballamos con colectivos especialmente desfavorecidos, como os inmigrantes cun total de 25 os que facilitamos a súa integración na sociedade de acollida, minorías étnicas, persoas en situación de especial vulnerabilidade atendendo a 55 familias con escaseza de recursos, 52 persoas desempregadas apoian a súa formación ocupacional...mellorando a súa calidade de vida e propiciando o seu desenvolvemento persoal.

Impulsando a participación e desenvolvemento de todos os membros da comunidade, un total de 974 persoas participaron neste proxecto durante o ano 2014, nenos e nenas, maiores, mozos e mozas, desempregados, inmigrantes, minorías étnicas, colectivos en situación ou risco de exclusión social,... do medio rural.

Promovemos recursos e equipamentos sociais que posibilitan a atención dos diferentes colectivos. En Vilardevós dende o Centro de Interpretación do Contrabando onde informamos, formamos, asesoramos, apoiamos, acompañamos a toda a poboación do Concello. Contamos co Albergue Rural multiusos de Vilarello da Cota e coa Antiga Escola de Arzádegos, ademais da cesión dos centros sociais dos distintos pobos que conforman o Concello para levar a cabo distintas actuacións, sobre todo aquelas destinadas a persoas maiores pola súa maior dificultade de desprazamento. En Verín, dende o Centro de Servizos Sociais para a conciliación, coñecido por todos como «*A Casiña*» dende a cal ofertamos un amplo abanico de actividades: alfabetización, alfabetización dixital, aprendizaxe do idioma para inmigrantes, educación

compensatoria, servizo de atención urxente, calor e café, etc. E tamén llo prestamos a aquelas entidades que o precisan e que carecen de locais propios, como é a asociación de afectados por fibromialxia de Verín, a Asociación para o Desenvolvemento Rural Sostible o Grelo Verde ou a Asociación Centro Trama que traballa con mozos/as en situación de conflito social.

Así mesmo, achegamos ás persoas maiores con algún tipo de deterioro un servizo de terapia ocupacional ós seus domicilios no medio rural, pois pretendemos que estas persoas permanezan no seu entorno o máximo tempo posible e logren a máxima autonomía.

O gran impacto deste proxecto é achegar servizos e recursos a un medio afastado e carente deles, o ser un referente para as persoas do medio rural da Comarca de Verín traballando por e para elas, atendendo as súas necesidades, especificidades, dificultades, logrando unha mellor calidade das súas vidas, de todas e cada unha.

APRENDIZAXES DA EXPERIENCIA

O mesmo tempo que é moi enriquecedor a labor de desenvolvemento comunitario no medio rural é complicada, pola gran dispersión da poboación, prácticas e modos de traballo instaurados... Pero realmente en moi poucas entidades sociais teríamos a posibilidade de traballar con todos os grupos de poboación tan preto e dun xeito interxeracional. Aprendemos dos saberes das xentes das nosas aldeas e dos seus modos de vida, ata fai poucos anos sustentables. Aprendemos a por en valor os nosos recursos naturais, a Comarca e os medios dos que dispomos, a reivindicar o que é noso.

Tamén aprendemos a votar man do inxenio e da imaxinación cando escasean os recursos, atraballar en rede, a tentar implicar en cada proxecto ó maior número de persoas posible.

Aprendemos a escoitar, a reflexionar e a interesármonos por coñecer outras realidades similares á nosa, a replicar as boas prácticas, a ter amplitude de miras.

A que un proxecto no que participen tan só cinco persoas non é un proxecto pequeno, a que todo é relativo en función do medio no que esteas, que con cinco persoas ao mellor estamos traballando cunha gran porcentaxe de poboación.

Tamén aprendemos a non ter medo a participar, a aportar o noso grande area en todo aquilo que poidamos, sen ter vergoña afalar en público, a intervir e debater.

Pero sobre todo aprendemos a soñar, e a tentar imaxinar unha solución para cada demanda, e a tentar ver a realidade doutro xeito, moitas das nosas ideas, como un equipo de persoas novas que somos quedan só en soños, pero outras pouco a pouco vamos facéndoas realidade.

CONCLUSIÓN

O futuro, non da entidade, senón do medio rural é incerto, aínda que nestes intres predicible. Pero nin ás traballadoras nin a entidade, nos desalenta, senón que máis que nunca debemos seguir traballado e impulsando actuacións no medio rural, respondendo ás demandas da poboación e innovando constantemente. Os recursos cada vez son máis escasos, e onde máis pronto desaparecen é onde menos voces hai para reclamálos, para defender aquilo que é de xustiza social.

Gustaríanos poder volver falar dentro de vinte anos, dende aquí, dende Portas Abertas, iso sería unha sinal de que seguimos tendo aldeas, de que seguimos tendo poboación coa que traballar en conxunto, nenos e nenas, homes e mulleres, mozos e mozas e persoas maiores, dun xeito integral.

AGRADECEMENTOS

Queremos dar as grazas a todas aquelas entidades públicas e privadas e persoas que nos apoian e colaboran con nós no desenvolvemento do programa integral.

Grazas aos equipos de Inclusión Sociolaboral de Sarreaus, A Rúa e Celanova, os Servizos Sociais da Comarca, as entidades que financian as nosas actuacións, a FEMURO, C.E.I.Ps e C.P.R.da zona.

Grazas ós voluntarios e voluntarias senos cales non serían posibles algunhas das actividades que levamos a cabo. Grazas ós/ás participantes, xa que sen eles este proxecto non tería sentido.